

**УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

ДОНЧЕНКО Людмила Олексіївна

УДК 336.71:338.246

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

КИЇВ – 2003

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі економічної політики Української Академії державного управління при Президентіві України.

Науковий керівник - доктор наук з державного управління, професор
РОЗПУТЕНКО Іван Васильович,
Українська Академія державного управління при Президентіві
України, завідувач кафедри економічної політики.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
МЩЕНКО Володимир Іванович,
Українська академія банківської справи,
проректор з наукової роботи;

кандидат наук з державного управління
РОМАНЮК Ольга Іванівна,
Проект підтримки економічної та фіскальної реформи при
Міністерстві фінансів України,
аналітик з питань бюджетної реформи.

Провідна установа- Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки та з
питань європейської інтеграції України, відділ проблем економічної
стратегії, прогнозування та регулювання економіки, м. Київ.

Захист дисертації відбудеться 10 квітня 2003 р. о 16.00 год. на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д **26.810.01** в Українській Академії державного управління при Президентіві України
(03057, м.Київ–57, вул. Ежена Потье, 20, к. 201).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української Академії державного
управління при Президентіві України (03057, м.Київ-57, вул. Ежена Потье, 20).

Автореферат розіслано 9 березня 2003 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.К.Майборода

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми визначається послідовною реалізацією в Україні курсу демократичних реформ, об'єктивними процесами зміцнення фінансової системи в цілому, а також банківської як її складової.

Банківському сектору у порівнянні з іншими галузями економіки надається пріоритетне значення, виходячи з того, що банківські установи акумулюють значні фінансові ресурси необхідні для економічного зростання, а також є посередниками по відношенню до економіки. Тому виведення вітчизняної економіки з становища, в якому вона опинилася, буде можливою лише у разі застосування комплексу заходів, серед яких чільне місце належатиме зміцненню банківської системи. Для досягнення цієї мети перед державою постає питання стабільності банківського сектору, повернення до нього довіри, запобігання криз банківської системи.

Дисертаційне дослідження спрямоване на розв'язання питань державного регулювання банківської системи України в умовах комплексної перебудови існуючої в Україні системи державного управління, реформування фінансової системи, невід'ємною складовою якої є банківська система, а саме вдосконалення регулюючих чинників, контролю за функціонуванням, прийняття своєчасних та адекватних заходів впливу.

Національний банк України через проведення грошово-кредитної політики, що координуються Урядом, намагається впливати також на ставки грошового ринку з метою досягнення їх рівня, який би стимулював попит на позичкові ресурси з боку реального сектору економіки.

Одним з основних чинників забезпечення високого рівня довіри до банківського сектору є питання реструктуризації банківської системи і розвитку банків, визначено умови кредитування банками економіки та подальшої стабілізації грошової одиниці, законодавче забезпечення банківської діяльності. Важливою умовою реалізації цих економічних інтересів є розвиток фінансово-бюджетної і банківської систем, збалансованість фінансових потоків, стабільність національної грошової одиниці та наявність мотивації до накопичення капіталу з метою створення бази довгострокового розвитку економіки.

Тому актуальним і важливим в Україні, як і в усіх країнах світу, стає необхідність удосконалення важелів та законодавчих підстав здійснення банківського регулювання і нагляду, а також запровадження механізмів постійного зв'язку й обміну інформацією з цього питання.

Аналіз стану наукової розробки даної тематики у вітчизняній літературі доводить, що українськими вченими створено підґрунтя для подальшого плідного вивчення. Вагомий внесок у дослідження банківської системи й державної політики, її підтримки зробили: С.Дзюбик,

О.Мельник, І.Розпутенко, М.Савлук, І.Сало, О.Дзюблик, А.Мороз, М.Пуховкіна, економісти Дж.Кейнс, Дж.Томсон, Д.Юм, І Фішер та інші.

Разом з тим, у науковій літературі з даної тематики немає інтегрованих досліджень, які б стали теоретичним підґрунтям для побудови цілісної національної моделі регулювання банківської системи, що зумовило вибір теми дисертаційної роботи, її мету та основні завдання.

Водночас ретельне опрацювання наявних вітчизняних і зарубіжних джерел переконує, що всі без винятку складові частини даної сфери аналізу мають простір для подальшого розгортання наукових досліджень.

Актуальність обраної теми зумовлюється, з одного боку, ключовим значенням державної регуляторної політики для забезпечення успішного функціонування банківської системи, а з іншого – усе ще недостатнім ступенем розробленості відповідної проблематики у вітчизняній науці, недостатньою зорієнтованістю досліджень на практичні потреби розвитку національної економіки.

Ефективність регулювання банківською системою залежить, насамперед, від ступеню досконалості побудови суб'єкту та механізму контролю, що породжує дві проблеми. Перша проблема полягає в побудові суб'єкту регулювання. У її вирішенні вітчизняні науковці й практики беруть активну участь. Другою проблемою є удосконалення механізму регулювання, і її вирішенню в Україні не завжди приділяється належної уваги. Тому актуальним та важливим науковим завданням стає аналіз теорії і практики державного регулювання банківської системи з метою розроблення і теоретичного обґрунтування шляхів та методів удосконалення регулювання банківської системи України.

І нарешті, теоретичний аналіз і виявлення можливостей попереднього досвіду роботи суттєво допоможе глибше усвідомити сучасний стан розвитку банківської системи України і може стати основою для розробки її теоретичних засад. Таким чином, аналіз теоретичних досліджень, практичного досвіду цієї галузі свідчить про об'єктивну необхідність, наукову і соціальну значущість досліджень складного, недостатньовивченого процесу становлення і розвитку державної регуляторної політики в банківській системі України. Цим і зумовлюється вибір теми дослідження.

Отже, актуальність дослідження впливає з необхідності подолання протиріччя між потребою застосування підходів державної регуляторної політики банківської системи й відсутністю теоретико-методологічного й науково-прикладного підґрунтя реалізації цих підходів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Автор брав участь у підготовці й реалізації досліджень кафедри економічної політики Української Академії державного управління при Президентові України за темою “Механізми. в межах комплексного наукового проекту Української Академії державного управління при Президентові України „Державне управління та місцеве самоврядування” (номер державної реєстрації ДР ОК № 0101 U 002829).

Роль автора у виконанні цієї науково-дослідної теми полягала в опрацюванні механізмів державної політики у сфері розвитку банківської системи на сучасному етапі ринкової трансформації економіки України.

Мета дослідження полягає у виявленні й науковому обґрунтуванні шляхів удосконалення організаційних і процедурних основ процесу становлення і розвитку державної регуляторної політики банківської системи та у розробці механізмів здійснення економічних перетворень в Україні.

Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання:

- здійснити системний аналіз наукової літератури, законодавчої та нормативної бази, вітчизняного і зарубіжного досвіду розвитку банківської системи України;
- охарактеризувати регулятивні процеси банківської системи;
- розробити основні підходи до аналізу банківської системи в Україні;
- визначити перспективи розширення кредитної активності банків, зокрема кредитування реального сектору економіки;
- виявити основні причини, що приводять банки до категорії проблемних;
- запропонувати шляхи удосконалення законодавчих та нормативно-правових вимог до функціонування банківської системи;
- розкрити сутність удосконалення бухгалтерської та фінансової звітності банків та наближення до міжнародних стандартів обліку;
- дослідити ступінь реалізації Базельських принципів ефективної системи нагляду за банківською діяльністю.

Об'єкт дослідження – банківська система України в умовах розвитку ринкових відносин.

Предмет дослідження – державне регулювання банківської системи України, вдосконалення регулятивних функцій.

Гіпотеза дослідження базується на припущенні, що в процесі побудови фінансово-стабільної, правової держави банківська система набуває змісту як надійна, стійка до криз, ефективна і прибуткова банківська система, що здатна функціонувати у відповідності з принципами банківської практики та етики, бути незалежною від зовнішнього втручання, діяти на засадах здорової конкуренції і розумної ризикованості. Тому, встановлення правових норм функціонування банківської системи тісно пов'язане з забезпеченням стабільного і поступового економічного розвитку нашої держави.

Методи дослідження. Для досягнення в роботі мети було використано методи теоретичного та емпіричного дослідження, основними з яких є системний та історичний підходи, методи аналізу і синтезу (індукція, дедукція, порівняння, аналогія, абстрагування, класифікація).

Історичний метод, індукція, порівняння, аналогія та абстрагування застосовані окремо або в

комплексі під час визначення предмету дослідження, а також і для визначення окремих складових розвитку банківського нагляду та їх співвідношення, дослідження функціонування системи банківського нагляду.

Логіко – статистичний і порівняльний аналіз і синтез для дослідження діяльності окремих груп банків, а також статистичні дані Державного комітету статистики України, Міністерства Фінансів України, законодавчі документи, матеріали фінансового стану банків України, Internet-матеріалів з регулювання банківської системи у інших країнах світу, нормативно-правових документів, щодо регулювання банківської системи.

Прогностичні методи – моделювання, узагальнення незалежних характеристик – для формулювання висновків, рекомендацій і визначення шляхів подальшого розвитку державного регулювання банківською системою.

З метою забезпечення достовірності одержаних результатів використовувалися методи наукової ідентифікації і зіставно-порівняльного аналізу літературних джерел.

Дослідження проводилися у динаміці та порівнянні показників розвитку банківської системи протягом 10-и років структурних перетворень в економіці.

Наукова новизна одержаних результатів в розв’язанні важливого наукового завдання в галузі державного управління – розробці концептуально-методологічних засад забезпечення державного управління сталим розвитком банківської системи в Україні.

Отримані результати науково обґрунтовані. Їх достовірність та необхідність підтвержені шляхом запропонування внесення змін у чинне законодавство та застосування на практиці підходу до аналізу фінансового стану банків.

У процесі розв’язання зазначеного завдання в дисертації отримано такі найбільш суттєві наукові результати:

- *уперше* виявлено тенденції і особливості становлення банківської системи України в умовах переходу економіки на ринкові засади, а саме: розподілу ресурсів виходячи із співвідношення „ризик-дохідність”, вільний комерційний вибір та визначено необхідність удосконалення відповідного механізму регулювання на основі розроблення вимог та ефективного нагляду за банківськими установами;
- здійснено системний аналіз регулюючих важелів банківської системи, виходячи з їх ефективності та принципу повного ресурсного забезпечення досягнення пріоритетних цілей;
- визначено ступінь використання Базельських принципів ефективного банківського нагляду в Україні та основні причини, що приводять банки до категорії проблемних (макроскопічні, мікроскопічні, інституційні);
- *удосконалено* застосування заходів впливу за порушення банківського законодавства на

основі аналізу фінансового стану банку, а саме удосконалено підхід та запропоновано метод аналізу банку на основі визначення показника втрати коштів; доведена залежність між якістю капіталу банку та його фінансовою стійкістю;

- *дістало подальшого розвитку* визначення та обґрунтування напрямів удосконалення механізму державного регулювання банківської системи (визначення напрямів розвитку банківської системи на основі соціального та економічного розвитку суспільства; наближення методологічне забезпечення механізму до міжнародних стандартів обліку, бухгалтерської та фінансової звітності банків; досягнення поставлених цілей і завдань в фінансовому секторі; виявлення оптимальних шляхів досягнення зазначених цілей; необхідність введення відповідальності власників банків за фінансові результати та втрату капіталу банку).

Практичне значення одержаних результатів. Прикладні результати дисертаційної роботи впроваджено при:

- розробці методики розрахунку втрати коштів передбаченою у регламенті нагляду за проблемними банками у 1997 році і знайшла своє практичне втілення у здійсненні нагляду за проблемними банками. Вдосконалення методики розрахунку втрати коштів знайшло своє відображення у регламенті нагляду за проблемними банками 1998 року (довідка про впровадження від 04.12.2002 р. № 12-11/4003);

- наступне вдосконалення методики після запровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, а також у регламенті нагляду за проблемними банками 2000 року (довідка про впровадження від 06.12.2002 р.).

Особистий внесок здобувача. У дисертації не використовувалися ідеї та розробки, що належать співавтору О.Кіреєву, спільно з яким була написана наукова стаття.

Апробація результатів дисертаційної роботи. Даний метод аналізу банку та змін до законодавства щодо регулювання банківської діяльності пропонувався на нараді начальників служб банківського нагляду (м.Київ, 1999), а також семінарі представників служб банківського нагляду територіальних управлінь Національного банку України (м.Київ, 2001), семінарі представників служб банківського нагляду територіальних управлінь Національного банку України (м.Суми, 2002), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансової кредитної системи України 2002 року” (м.Харків, 29.11.2002).

Теоретичні питання цієї теми обговорювалися на засіданнях кафедри економічної політики Української Академії державного управління при Президентові України.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладені в 9 наукових статтях, з них 3 опубліковано у фахових виданнях.

Структура та обсяг дисертації.

Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 234 сторінок друкованого тексту (180 сторінок основного тексту), 12 рисунків, додатки на 34 сторінках (29 таблиць). Список використаних джерел містить 221 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано його мету, завдання, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі – *“Загальна характеристика регулятивних процесів банківської системи”* досліджено специфіку банківської системи як об’єкта державного регулювання, стратегії регулювання банківської системи як основи для побудови національної моделі банківської системи та інструментарію регулювання цією системою.

Банківська діяльність, як і будь-яка інша, має у своєму складі контрольні дії, спрямовані на те, щоб надійно забезпечити виконання поставлених завдань. Контроль є одним з важливих елементів ринкової економіки, при цьому діють системи як державного, управлінського, так і незалежного контролю, які дають змогу забезпечити необхідною інформацією усі рівні управління.

Відповідно до Консультативного листа Базельського комітету з банківського регулювання (вересень 1997 р.) послаблення банківської системи будь-якої країни, як розвинутої, так і такої, що розвивається, становить загрозу фінансовій стабільності як у даній країні, так і поза її межами.

Можна визначити такі основні недоліки, притаманні банківській системі сучасної України:

- незначний розмір власного капіталу в більшості українських банків і його незадовільна якість;
- висока централізація банківського капіталу за недостатньої його концентрації і нерозвиненості регіональної банківської системи;
- незбалансованість структури активів і низька ефективність управління ними, а також низька якість пасивів.

Станом на 01.01.02 року в Україні функціонувало 153 банки, що мають право здійснювати банківські операції.

При цьому банківська система України головним чином представлена малими і середніми банками зі статутним фондом до 5 млн. євро (їх частка близько 70 %). Проте концентрація банківських резервів триває: частка 7 найбільших банків у сукупному капіталі банківської системи України складає близько 34 % (аналогічний показник для Польщі дорівнює майже 50 %, Угорщини – 52 %).

Незважаючи на стійку тенденцію до зростання капіталу банків, проблема рівня капіталізації

банків України – як одна з передумов їх фінансової стійкості – залишається надзвичайно актуальною. Про це свідчить і частка капіталу у порівнянні з ВВП, що становить лише 4,8 %.

Стартовий капітал вітчизняних банків сформований з низьколіквідних активів: нерухомості, реальна ринкова вартість якої не відповідає заявленій, сумнівних активів тощо.

Приймаючи до уваги те, що промислове виробництво зосереджене у регіонах, сукупні активи банків, що там розташовані, складають 31,8 % від сукупних активів усієї банківської системи.

На сьогоднішній день залишається проблема оптимального рівня насиченості економіки кредитними ресурсами та їх ціною. З цього приводу слід зазначити, що за економічною сутністю відсоткова ставка за кредит – це плата за наданий грошовий капітал у кредит. Специфіка капіталу як товару виявляється у його здатності приносити прибуток, а саме суб'єкти, які отримують капітал як кредит, сплачують його особливу споживчу вартість. В свою чергу, їх рівень визначається багатьма економічними та зовнішньоекономічними факторами – попитом та пропозицією капіталів, масштабами інфляції, типами позичальників, ступенем ризику, характером монетарної політики тощо.

Державне регулювання банківської системи реалізується через вплив Національного банку України на банки. Вплив Національного банку України на банки обумовлений ступенем розвитку банківської і кредитної систем та об'єктивною необхідністю для здійснення його цілей, що визначені Законодавством.

Основою регулювання є мета та уявлення щодо очікуваного ефекту.

Межі регулювання можливостей держави визначаються економічною ситуацією, що склалася у державі. За цих умов важливою характеристикою регулювання є динамічність. Не існує раз і назавжди визначених методів і кордонів регулювання: вони постійно змінюються і основним завданням державних органів управління є усвідомленість того, що в регулюванні повинно залишатися відносно постійним, а що – змінюватися відповідно до вимог сучасності.

Державне регулювання включає такі функції:

- організаційну (визначення правил, за якими здійснюється діяльність);
- захисну (запобігання ризиків у банківській діяльності);
- стабілізуючу (домінуюча роль банків у сучасній економіці).

Автор на основі історичного і логічного аналізу пропонує теоретичну основу для побудови стратегії розвитку банківської системи. У даній дисертаційній роботі поява центральних банків і відповідно розвиток банківської системи розглядається як результат постійної інституційної адаптації з метою підтримки довіри до банківської системи, що являє собою виконання зобов'язань, які виникають у процесі банківської діяльності (автор виходить з того, що довіра – це більш об'єктивна оцінка здатності нинішнього або майбутнього партнера встановити чи продовжувати

взаємовигідні відносини та виконувати свої зобов'язання).

Важливим напрямком політики держави щодо банківського сектору є його рекапіталізація.

Теперішній рівень сукупного регулятивного капіталу українських банків близько 6,8 млрд. грн. при ВВП 15,3 млрд. грн., що не відповідає вимогам економічного зростання і не дає змоги банківській системі здійснювати масштабні операції по кредитуванню реального сектору економіки. Більш того, неповна капіталізація банківської системи створює реальний ризик кризи. Можливість такого сценарію підтверджується досвідом держав, що “формують ринки”: Аргентини, Бразилії, Венесуели, Мексики, Чилі та інших.

За цих умов важливим завданням є пошук джерел фінансування програм реструктуризації і рекапіталізації української банківської системи. У багатьох державах для вирішення цих завдань використовували кошти державних бюджетів, обсяг яких був достатньо суттєвим: 3–5 % валового внутрішнього продукту у США, до 15 % – в Іспанії і Угорщині та понад 30 % у Чилі.

В умовах гострого дефіциту коштів для підтримки банківської системи особливу роль необхідно приділити опосередкованим (незатратним) заходам, а саме:

- заохочення, а там, де необхідно, примушення акціонерів банків до введення обмежень;
- підвищення відповідальності власників та керівників банків за результати діяльності;
- суттєве підвищення рівня менеджменту українських банків.

Правове регулювання банківської діяльності – один з найважливіших аспектів сучасних цивілізованих ринкових відносин. Створення сучасної національної фінансово-кредитної сфери важливо не тільки для банківського сектору, але й для розвитку держави в цілому, тому що банківська система – головна ланка ринкової економіки.

Більш проблематичним питанням сьогодення є створення банківської еліти, кращих представників банківської справи.

Інструментарій регулювання банківської системи автор розглядає як сукупність інструментів, які використовуються органами державної влади у процесі виконання функцій регулювання зв'язків між суб'єктами учасниками банківської системи та регулювання ставлення цих суб'єктів до об'єкту – банків. Відповідно функцій органів державної влади регулювання банківської системи в країні автор поділяє на регулювання ставлення суб'єктів банківської системи до об'єкта – банків – та регулювання зв'язків між суб'єктами банківської системи.

Теоретичну основу дослідження системи і механізмів регулювання сучасної економіки, а також банківської системи становлять праці класиків світової економічної думки: Дж. Кейнса (теорія державного регулювання економіки), А. Пігу (основні положення кейнсіансько-неокласичного синтезу, ефект реальних грошових залишків), Дж. Мута (гіпотеза раціональних очікувань), Дж. Томсона (економічне прогнозування), А. Маршала (принципи

економічної науки), М. Туган-Барановського (кон'юнктурна теорія грошей), Д. Юма (гіпотеза нейтральності грошей), Ж-Б. Сея (закон Сея), І. Фішера (трансакційна версія кількісної теорії грошей), Б. Бухвальда, Пол Фремана, Д. Сінки, Д. Б'юкенена тощо.

Окремі питання державного регулювання економіки, є об'єктом дослідження багатьох сучасних вітчизняних учених: Г. Башнянина, О. Василика, В. Волика, А. Гальчинського, В. Геєця, О. Грищенко, С. Дзюбика, А.Спіфанов, В. Загорського Н. Костіної, Т. Ковальчука, М. Крупки, В. Лагутіна, І. Лукінова, А. Мельник, О. Мельника, І. Михасюка, І. Олексіва, І.Розпутенко, М. Савлука, І. Сала, А. Чухно, та ін. Серед учених близького зарубіжжя заслуговують на увагу роботи Л. Абалкіна, В. Аленічева, О. Антипова, І. Балабанова, С. Глазьєва, А. Грязьєвої, Є. Жукова, О. Лаврушина, Є. Лебєдева, Р. Нурєєва, А. Танасієва, В. Усоскіна, Є. Уткіна.

Ефективність діяльності Національного банку України і напрями його реформування досліджуються у роботах М. Атласа, А. Гальчинського, Н. Гребеник, С. Дзюбика, О. Дзюблюка, В. Кротюка, В. Лисицького, І. Лютого, В.Матвієнко, В. Міщенко, А. Мороза, М. Пуховкіної, М. Савлука, І. Сало, Т. Смовженко, В.Стельмаха, С. Тигіпка, Р. Тиркала, В. Ющенко та ін.

Серед досліджень зарубіжних учених, які аналізують роботу центральних банків, варті уваги праці М. Аглієтта, М. Атласа, А. Балагана, А. Бекера, В.Масленікова, Т. Морімото, Ф. Мишкіна, В. Сміт, С. Фішера, М. Фрідмена, А.Челюскіна та ін.

У другому розділі – *“Державне регулювання банківської системи України”* -досліджується: еволюція структури і функції Національного банку України в умовах переходу до ринкових відносин; використання інструментів регулювання банківської системи; механізм взаємодії законодавчо встановлених норм, фіскальної політики; валютної політики, монетарної політики, банківського нагляду як інструментів регулювання банківської системи; пропонуються шляхи їх удосконалення у системі макрорегулювання.

Виділена автором стратегія зміцнення довіри до банківської системи. Оптимізацію регулювання банківської системи, на думку автора, слід розпочати з аналізу діючих важелів, оцінки їх впливу на досягнення довіри до банківської системи в Україні та оцінки доцільності застосування інших стратегій на заміну чи доповнення до існуючої.

Діяльність Національного банку України, як і діяльність усіх учасників процесу регулювання банківської системи підкорена головним цілям: відновленню стабільності банківської системи, зміцненню довіри усіх контрагентів і всіх учасників банківської системи, усуненню з ринку банківських послуг неплатоспроможних, нежиттєздатних банків, що негативно впливають на стабільність банківської системи.

На 01.01 2001 року режим фінансового оздоровлення застосовано до 23 банків, або 12,0 % від загальної кількості тих, що було зареєстровано (195); 38 банків знаходилися на стадії ліквідації (19,0 %).

На 01.01 2002 року до 36 банків, або 19,0 %, зареєстрованих на цей час (187), застосовано

заходи впливу (посилено нагляд). На цей період на стадії ліквідації знаходилося 35 банків, що становило 18 % від тих, що було занесено до реєстру.

Основні причини, що приводять банки до категорії проблемних можна звести до трьох груп: мікроекономічні (характерні тільки для одного банку); макроекономічні; інституційні.

Мікроекономічними причинами є: неповноцінна банківська діяльність, невідповідність капіталу, суттєві недоліки у кредитній політиці – надмірна концентрація дуже великих кредитів, неточна оцінка кредитних ризиків, хибна система заохочення верхівки менеджменту, хронічна надмірність кадрів тощо.

Серед численних макроекономічних причин особливо виокремимо циклічність кон'юнктури, падіння цін, інфляцію, міжнародну валютно-кредитну нестійкість. Особливо небезпечні для банків різкі макроекономічні потрясіння.

До інституційного деструктивного середовища можна зарахувати суттєві диспропорції у структурі власності банків, що проводять свої операції у країні, недоліки у правовій і регулюючій системах, недорозвинутість фінансового, у тому числі фондового, ринку, неефективне конкурентне середовище, недостатня транспарентність, слабке корпоративне розкриття інформації і недостатність обліку.

У зв'язку з цим, великого значення набуває постійний поточний нагляд за діяльністю банків з метою своєчасного визначення проблем, які виникають, а також – у випадку необхідності – оперативного втручання органів нагляду. Під своєчасністю слід розуміти ефективне регулювання і нагляд за діяльністю банків на основі даних прогнозування, за допомогою відповідних механізмів, розвитку ситуації у банківському середовищі. Згідно з чинним законодавством України, органом, що здійснює регулювання і нагляд за діяльністю кредитних організацій, є Національний банк України. Виконуючи дану функцію, Національний банк України з метою реалізації своїх повноважень застосовує у цих питаннях заходи впливу до конкретного банку, характер яких визначається причинами, які призвели до виникнення цих порушень, а також загальним фінансовим станом банку.

За умов ринкової нестабільності та незрілості фінансового ринку все актуальнішою стає проблема фінансової оцінки діяльності банків. З одного боку, банкам необхідно самостійно проводити внутрішній аналіз свого фінансового стану для виявлення прихованих резервів, а з іншого – виникає необхідність зовнішньої оцінки банків-контрагентів для визначення їх надійності, що дає змогу зробити банківську сферу більш прозорою і передбачливою.

Основні причини погіршення фінансового стану українських банків в багатьох випадках збігаються з причинами, що призводять до неплатоспроможності іноземних банків.

Зовнішні причини – це погіршення макроекономічних показників. Внутрішні – низька

кваліфікація персоналу, відсутність диверсифікації ризиків, непродумана кредитна політика, значні адміністративні витрати, конфліктні взаємовідношення з засновниками, відсутність стратегічного планування

Аналіз фінансового стану банку будується на основі низки показників, найважливішими з яких є достатність капіталу, якість активів, ліквідність балансу, ефективність діяльності і рівня управління. Дані показники використовуються і в Україні і в закордонній практиці. Встановлені параметри знайшли свій розвиток в принципах Базельського комітету з банківського нагляду, використовуються у зарубіжних аналітичних системах, зокрема у американській системі CAMEL.

Перед тим як аналізувати різні напрямки діяльності банку, необхідно проаналізувати фінансово-економічну ситуацію у державі, оскільки вона виявляє прямий вплив на діяльність банку (особливо у разі визначення банком політики проведення активно-пасивних операцій).

Одним з методів аналізу фінансового стану банку є вивчення співвідношення реальної суми активів та пасивів, зважених на ризики. Якщо пасивне сальдо перевищує активне, то це свідчить про втрату коштів кредиторів та власників банку. Дефіцит рівній сумі власного капіталу свідчить про втрату капіталу (можливе порівняння з сумою статутного капіталу). Запропонований метод оснований на кількісному методі аналізу фінансових ресурсів, оскільки кошти банку виступають у функції обертання та платежу і передбачає контроль появи “фінансової діри” банку та оцінку її обсягу.

Наявність дефіциту свідчить про втрату платоспроможності, тобто коштів банку, які обліковуються як на балансових, так і на позабалансових рахунках, і вираховується як різниця між потенційними та реальними фінансами банку на певний час.

Оцінка якості суми загальних активів (СЗА) і прогресивності їх структури здійснюється за допомогою системного аналізу активів банку, що передбачає розгляд окремих груп активів і пасивів у загальному їх обсязі зважених на ризики.

До суми відрахувань (СВА) за групою активів належить сума зважених на ризики активів, а саме:

- заборгованість за кредитами та депозитами;
- дебіторська заборгованість;
- нараховані доходи, що однак не сплачені у строк;
- вимоги за ризиковими операціями (надані гарантії тощо);
- розрахункові документи не сплачені в строк.

Врахуванню підлягає частина активів, яка визначена втраченою на конкретну дату.

Сума реальних активів (СРА) розраховується як різниця між сумою загальних активів (СЗА) та сумою відрахувань (СВА), тобто $СРА = СЗА - СВА$.

Під час аналізу суми загальних пасивів (СЗП), пасиви поділяються на окремі групи:

акціонерний капітал та зобов'язання.

До суми відрахувань (СВП) за групою пасивів належать нараховані, але не сплачені витрати.

Сума реальних пасивів (СРП) розраховується як різниця між сумою загальних пасивів (СЗП) та сумою відрахувань (СВП), тобто $СРП = СЗП - СВП$.

Сума втрати коштів кредиторів і власників банку (СВК) визначається як різниця між сумою реальних пасивів (СРП) та сумою реальних активів (СРА), тобто $СВК = СРП - СРА$.

Обсяг втрати коштів свідчить про ступінь здійснення банком ризикової неефективної діяльності.

Вищезазначене ілюструється двома прикладами, що їх відображено на рисунку 2.

Умовний приклад 1				Умовний приклад 2			
	Актив	Пасив			Актив	Пасив	
10 %	Втрата коштів	Статутний капітал	10 %			Статутний капітал	10 %
90 %	Реальні активи	Зобов'язання	83 %	80 %	Втрата коштів	Зобов'язання	83 %
		Інші пасиви	7 %	20 %	Реальні активи	Інші пасиви	7 %
	100 %	100 %			100 %	100 %	

Рис. 2. Умовні приклади частки втрати коштів банку

Залишок реальних активів менших за рівень зобов'язань спричиняє входження банку в “режим спіралі”, коли доходи, що отримуються, виявляються недостатніми для покриття витрат банку. В таких випадках необхідно негайно приймати рішення щодо ліквідації банку.

Запропонований метод розрахунку втрати коштів дає можливість відслідковувати динаміку показника втрати коштів, співвідношення втрати коштів до основного капіталу, а також динаміку

співвідношення реальних активів до зобов'язань банку, своєчасно застосовувати заходи впливу адекватно порушенням.

Традиційно аналіз фінансового стану банку здійснюється за окремими показниками активів та пасивів банку, а саме за даними аналізу зобов'язань банку, якості кредитного портфеля, дотримання економічних нормативів. Такий підхід не забезпечував можливості визначення ступеня проблемності банку та загрози вкладникам і клієнтам.

Зменшення суми втрат коштів, або усунення такої можливості, сприятиме поліпшенню фінансового стану банку, що можливо здійснити шляхом реструктуризації активів банку – зменшення частки низькоприбуткових та неприбуткових активів, зменшення витрат на утримання апарату банку.

Розрахунок зазначеного показника важливий під час проведення аналізу фінансового стану банку, його продажу, реорганізації шляхом злиття, приєднання тощо.

Сьогодні користувачів фінансової інформації хвилює не тільки питання щодо реальності цифр відображених у звітності і відповідності даних бухгалтерського обліку та банківських операцій вимогам законодавства; необхідним стає висновок щодо діяльності банку. Акціонерів, вкладників, кредиторів цікавить питання: чи правильно вони вчинили, вклавши свої капітали в цей банк, наскільки стабільне його становище і, зрештою, чи не треба вилучити вкладені кошти. Важливим є питання стосовно того, чи не потрібна зміна попереднього керівництва банку у зв'язку з якимось негативними процесами у банку. Питання щодо вірогідності фінансових звітів цікавить і співробітників банку, яким потрібні гарантії зайнятості, можливості росту кар'єри тощо; клієнтів – на предмет стимулювання своєї діяльності під час побудови відносин з банком на довготерміновій основі; державні установи – в питаннях податкових відрахувань.

Як свідчить досвід функціонування українських і іноземних банків, однією з необхідних умов успішної роботи сучасного банку є якісне управління ліквідністю, що передбачає не тільки повне та своєчасне виконання усіх зобов'язань перед клієнтами, але й отримання прибутку, оскільки банк за своєю природою є комерційною структурою. Управління ризиком незбалансованої ліквідності саме і дає змогу реалізувати ці два аспекти у діяльності банку.

Автор приходить до висновку, що має змінюватися сам зміст банківського аналізу.

У третьому розділі – *“Формування ефективної системи нагляду за банківською діяльністю”* - досліджується упровадження у практику нагляду за банківськими установами Національним банком України Базельських принципів банківського нагляду, з метою підвищення стабільності і надійності банківської системи. Дисертаційні дослідження спрямовані на здійснення банківського нагляду заохочувати та зміцнення ринкової дисципліни, вимагаючи належного нормативного управління у банках і таким чином, сприяючи розвитку прозорості у діяльності банків, дотриманню ними вимог законодавства та регулятивних норм.

Банківський нагляд повинен сприяти формуванню ефективної, заснованої на конкурентних засадах банківської системи, що відповідає суспільним потребам у фінансових послугах. При цьому послуги повинні мати відповідну якість і надаватися за розумною ціною. Одночасно відмічається зв'язок (залежність) між рівнем захисту, що надається суспільству з боку наглядових органів, і ціною фінансових послуг. Чим нижче толерантність суспільства до ризиків у банківській і фінансовій системах, тим, у загальному випадку, більш жорстким і затратним є нагляд, неминуче проявляючи водночас негативний вплив на можливості інновацій та ефективного розміщення ресурсів фінансовими інститутами. З іншого боку, мінімальні ризики банків – це не синонім максимальної ефективності банківської діяльності для економіки і суспільства. Ризики банків повинні бути розумними (виправданими). Дану обставину важливо брати до уваги під час формування національної системи нагляду.

Банківський нагляд – це лише один елемент великого комплексу заходів, необхідних для підтримання стабільності у фінансовій сфері. Принципи виділяють п'ять значних компонентів цього комплексу заходів, включаючи: надійну і послідовну макроекономічну політику; розвинуту ринкову інфраструктуру; високий рівень ринкової дисципліни; наявність ефективних процедур для розв'язання проблем у банках і механізми, що забезпечують відповідний рівень захисту системної стабільності.

У рамках вказаного комплексу ефективний банківський нагляд посідає гідне місце у ряду інших складових елементів розвиненої ринкової інфраструктури. Остання, крім банківського нагляду, включає адекватне законодавство, систему обліку, засновану на міжнародних стандартах, аудит, нагляд за станом інших (крім банківського) сегментів ринку фінансових послуг і ефективну платіжну систему. Відмічені положення мають принципове значення для зваженої оцінки завдань і можливостей банківського нагляду у загальній системі заходів державного регулювання банківської системи, фінансових ринків і економіки у цілому.

До 1995 року в Україні банківського нагляду фактично не було. Формування банківської системи проходило стихійно. На початок 1996 року в Україні було зареєстровано 251 банки, з яких функціонувало 230 (на 01.01.2002 – 154), що явно не відповідало ні економічному потенціалу країни, ні рівню фахової підготовки керівників, які очолювали банки.

Йдучи за методологією поєднання історичного і логічного аналізу, автор зазначає, що банківський нагляд у процесі реалізації своєї задачі – формування фінансово-стійкої банківської системи – сприяє вирішенню проблеми економічного розвитку країни наступними шляхами.

По-перше, основний принцип банківського нагляду – забезпечення покриття ризиків власними коштами – відповідає ринковому принципу розподілу ресурсів, виходячи із співвідношення “ризик – доходність”.

По-друге, впровадження Національним банком України політики встановлення

обов'язкових нормативів об'єктивно сприяє формуванню конкуренції у банківському секторі та збереженню на ринку банків, обсяг діяльності яких може істотно відрізнятись.

Сам по собі допуск до ринку малих фінансово-стійких банків не створює системної загрози для банківського сектору. У фінансово-стійких банках з капіталом, наприклад, від 1-го до 3-х млн. грн. сконцентровано на 1 січня 2002 р. лише 0,5 % банківських активів або, 0,1 % коштів населення чи 0,2 % залишків на розрахункових рахунках. Принциповим є те, що інструментарій банківського нагляду зберігає клієнтам можливість ринкового вибору банку, що їх обслуговує. Останнє особливо важливо для малого бізнесу.

По-третє, безпосередній вплив на стан конкурентного середовища у банківському секторі сприяє збереженню універсального статусу організацій, які займаються банківською діяльністю.

По-четверте, за останні два роки по лінії банківського нагляду прийняті серйозні заходи, спрямовані на обмеження ризиків операцій на фінансових ринках.

Ефективність та стабільність діяльності банків – основа довіри суспільства до банківської системи. На їх забезпечення мають бути спрямовані дії банківського нагляду Національного банку України.

Система банківського нагляду покликана попередити невважене та ризикове ведення банківського бізнесу, захистити вкладників і кредиторів від можливих втрат коштів, а також застосовувати майнову відповідальність за фінансові результати банку.

Постійно вдосконалюючи нагляд, Національний банк України цілеспрямовано працює над упровадженням у практику Базельських принципів.

Стабільне економічне зростання – це основа вирішення головних суспільних проблем. Роль банківської системи – задовольнити попит економіки у грошах, які повинні найефективніше діяти саме в тих галузях, котрі забезпечують економічне зростання та стабільність. Це можливо досягти шляхом капіталізації банків (довгостроковий ресурс), залучення внутрішнього ресурсу країни (тобто коштів населення). Вклади фізичних осіб у національній валюті становлять менше чотирьох відсотків від ВВП. Понад 20 мільярдів ще знаходиться на руках у населення. Доцільно розробити програму мобілізації цих коштів.

Нарешті, слід відмітити ще один важливий аспект, пов'язаний з роллю банківського нагляду та структурних перетворень економіки. Банки є організаціями, діяльність яких зазнає впливу досить значної кількості регуляторів.

Цілком зрозуміло зростаюча увага, що приділяється банкам органами валютного та податкового контролю, службами, що контролюють правомірність операцій самих банків та їх клієнтів.

Умовою забезпечення стабільності банківської системи України є обов'язковий консенсус адекватного нагляду та механізму впровадження законів.

ВИСНОВКИ

Одержані наукові результати в сукупності дозволили розв'язати наукове завдання, що має важливе значення для розвитку вітчизняної науки державного управління, а саме: виявлено й обґрунтовано шляхи вдосконалення організаційних і процедурних основ процесу державного регулювання банківської системи України, що виявляється у розробці теоретичних засад цілісної національної моделі регулювання економіки України.

Проведене дисертаційне дослідження дало змогу сформулювати наступні висновки.

1. Розвиток банківської системи України у 2002 році визначається передусім цілями і завданнями її реформування. Вирішення цих завдань дасть змогу забезпечити умови для подальшого підвищення фінансової стійкості банківської системи, більш активної участі банків у кредитуванні реального сектора економіки водночас зі збереженням виваженого підходу до видачі кредитів та інвестування коштів, розширення ролі банківських продуктів, операцій з кредитування малого і середнього бізнесу, іпотечне кредитування і споживчий кредит, а також розвитку прозорості банківської діяльності і конкуренції на ринку банківських послуг.

2. Одним із важливих наукових результатів виступає опрацювання й обґрунтування міждисциплінарної методології аналізу державної політики регулювання банківської системи в Україні. Ця методологія поєднує підходи різних соціально-наукових галузей, насамперед наук з державного управління, економічних, політичних, соціологічних, юридичних і психологічних.

Національному банку України необхідно спрямувати свою роботу у цьому аспекті за наступними напрямками:

– удосконалення та наближення до міжнародних стандартів обліку, бухгалтерської та фінансової звітності банків;

– удосконалення системи обов'язкових нормативів шляхом підвищення ефективності їх регулюючого впливу на рівень ризиків банків;

– розвиток практики оцінки ризиків на консолідовані основі, в тому числі, шляхом включення операцій з небанківськими організаціями, що входять до складу банківських груп.

Як і раніше, актуальним є рівень досконалості методики аналізу фінансового стану як окремих банків, так і банківської системи в цілому.

3. У роботі доведено, що у вирішенні проблем забезпечення фінансової стійкості банківської системи важливе значення мають відіграти заходи щодо удосконалення вимог, що висуваються на стадії ліцензування банківської діяльності. Особливу увагу необхідно приділяти аналізу фінансового стану засновників банків та вивченню можливого впливу взаємозалежності засновників (учасників) та їх корпоративних груп на діяльність банків. Більш пильно придивлятися до структури реальних вкладників банків, здатності банків виконувати пруденційні норми

діяльності після реорганізаційних процедур, більш суворо оцінювати якість управління банком.

Значну увагу слід приділяти продовженню роботи щодо виведення з ринку банківських послуг нежиттєздатних банків, чия присутність на ринку негативно відбивається на довірі кредиторів та інвесторів до банківської системи в цілому.

4. Повнота дослідження формування державної політики регулювання банківської системи досягається шляхом обов'язкового сполучення трьох аспектів. Першим з них є зміцнення ринкової дисципліни, з посиленням контролю за відображенням у обліку та звітності реального стану справ у банку. Факторами підвищення ефективності даної роботи є законодавче надання Національному банку України права здійснювати переоцінку активів та зобов'язань банків, а також коригування величини капіталу банку.

Другим виступає підвищення транспарентності банківської діяльності шляхом розширення переліку показників та вимог щодо регулярності публікацій банками інформації про свій фінансовий стан, а також встановлення перепон для доступу на ринок банківських послуг економічно нестійких господарських суб'єктів та осіб з сумнівною діловою репутацією.

Третім компонентом є підвищення рівня довіри господарських суб'єктів та окремих осіб до банківського сектору, партнерів по бізнесу і до національної економіки.

5. Результати аналізу стану банків в Україні переконують, що він потребує значних змін – переходу від поточного аналізу до перспективного. Повинен змінюватися сам зміст банківського аналізу. Розрахунок втрати коштів здійснюється шляхом контролю за формуванням і використанням банківських ресурсів, станом кредитних, розрахункових, касових та інших банківських операцій, оцінки якості і структури активів, визначення дефіциту коштів банку (пасивне сальдо руху коштів) та перевищення суми залучених та власних коштів над сумою активів, реальних щодо повернення. Показник суми втрати коштів використовується для здійснення подальшого аналізу їх втрат по відношенню до статутного капіталу, основного капіталу, загальних активів, а також визначення співвідношення реальних до повернення активів до зобов'язань.

Реструктуризація – один з основних шляхів оздоровлення банківської системи, зокрема формування її нової конфігурації із застосуванням заходів щодо санації, реорганізації та ліквідації банків.

6. Досліджено ступень реалізації Базельських принципів ефективної системи нагляду за банківською діяльністю, що дає можливість проаналізувати реалізацію мінімально необхідних умов забезпечення ефективності банківського нагляду, які застосовуються при розгляді питання членства України в Європейському Союзі.
7. Урахування основних наукових результатів дослідження, вітчизняного й зарубіжного досвіду і потреб сучасного розвитку ринкової економіки дає змогу сформулювати такі

практичні рекомендації для органів державного управління України:

- інтересам України виповідає стратегія, орієнтована на функціонування декількох великих багатопрофільних банків, тому що тільки такі банки спроможні надати весь комплекс сучасних послуг значній кількості клієнтів, акумулювати достатні фінансові ресурси та здійснювати перерозподіл між секторами економіки, задовольняючи попит великих підприємств і кредитні ресурси, забезпечити перетік грошової маси з одних регіонів до інших, а також залучати іноземний інвестиційний капітал. Це може бути вирішено банками з державною часткою.
- виходячи з того, що управління ризиками банку є важливим аспектом його діяльності, необхідно розробити Положення про управління ризиками банків, яке б регулювало ідентифікацію, вимірювання, оцінку, обмеження та контроль усіх основних ризиків;
- правові норми чинного законодавства, які передбачають відповідальність засновників (учасників) і керівників банків, мають декларативний характер і на практиці застосовуються досить не часто і неефективно.
Вказані проблеми слід вирішувати шляхом внесення у чинне законодавство змін, які б передбачали реальну громадсько-правову, кримінальну чи адміністративну відповідальність засновників (учасників) і керівників банків за незадовільний фінансовий стан банків і неприйняття усіх необхідних заходів щодо попередження втрати платоспроможності;
- необхідно вносити зміни до правил організації фінансової та статистичної звітності і приводити їх до норм міжнародних стандартів бухгалтерського обліку;
- для забезпечення зростання професійної компетенції та створення еліти висококваліфікованих представників банківської справи, для впровадження прогресивних змін у банківському секторі потребує наукового обґрунтування і впровадження система добору кадрів, здійснення незалежної та неупередженої оцінки якості професійного навчання і професійної придатності фахівців у сфері банківської діяльності на певних посадах, а також їх розвитку упродовж усього періоду трудової діяльності (планування кар'єри);
- важливим є створення інформаційно-методичного ресурсу професійного навчання фахівців банківської справи, який повинен включати розроблення та систематичну актуалізацію відповідних баз даних нормативно-правових організаційно-розпорядчих активів, науково-методичних довідкових та інших документів та матеріалів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Донченко Л.О., Кіреєв О.І. Організація нагляду та контролю за діяльністю банківської системи України // Вісн. УАДУ – 2000. – № 1. – С. 85-94.
2. Донченко Л.О. Шляхи зміцнення банківської системи України // Вісн. УАДУ – 2002. – № 2. – С. 81-89.
3. Донченко Л.О. Державне регулювання і контроль валютних операцій // Актуальні проблеми державного управління / Одеський філіал УАДУ при Президентіві України. – 2002. – № 12. – С. 132-141.
4. Донченко Л.О. Реорганізація та фінансове оздоровлення банків // Зб. наук. статей II Всеукраїнської наук.-практ. конференції “Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України”. - Харків, 2002. – С. 60 – 61.
5. Донченко Л.О. Проблемні банки – головний біль банківської системи країни // Вісн. Національного банку України. – 2000. – № 10. – С. 6-7.
6. Донченко Л.О. Штрихи до історії розвитку кредитної системи Російської імперії // Вісн. Національного банку України. – 2001. – № 8. – С. 49-53.
7. Донченко Л.О. Проблемний банк. Енциклопедія банківської справи України. - К.: Молодь, 2001. – С. 440-441 (0,12 друк. арк.).
8. Донченко Л.О. Акціонерний комерційний український банк “Відродження” // Енциклопедія банківської справи України. - К.: Молодь, 2001. – С. 139-140.
9. Донченко Л.О. Акціонерний банк “ІНКО” // Енциклопедія банківської справи України. – К.: Молодь, 2001. – С. 266.

АНОТАЦІЇ

Донченко Л.О. Державне регулювання банківської системи України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02. – механізми державного управління. – Українська Академія державного управління при Президентіві України, Київ, 2002.

Дисертацію присвячено розробці теоретичних засад цілісної національної моделі регулювання банківської системи. У роботі дано оцінку державного регулювання банківської системи в умовах трансформації української економіки. Обґрунтовано необхідність переходу від регулювання банківської системи, як залучення і розміщення коштів до регулювання банківської системи як фінансового інституту. Проведено комплексний аналіз суті і змісту державного

регулювання банківської системи. Запропоновано шляхи зміцнення банківської системи, досліджено еволюцію та проведено порівняльний аналіз сучасних стратегій збереження довіри до банківської системи.

Значна увага у роботі надана аналізу банківської системи України та запропоновано шляхи удосконалення її регулювання та ефективного нагляду.

Ключові слова: банківська система України, державне регулювання банківської системи, стратегія, координація, нагляд, заходи впливу, довіра.

Донченко Л. А. Государственное регулирование банковской системы Украины.

Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук в области государственного управления по специальности 25.00.02 - механизмы государственного управления. – Украинская Академия государственного управления при Президенте Украины. - Киев, 2002.

Диссертация посвящена разработке теоретических основ целостной национальной модели регулирования банковской системы, является попыткой исследования и обобщения определенного круга вопросов, которые до сих пор остаются вне внимания ученых, а именно: осмысление банковской системы в русле финансово-экономических реальностей современной Украины. Такая постановка проблемы и ее решение дает возможность разработать более адекватные рычаги государственного регулирования банковской системы, четко определить специфические особенности и тенденции развития банковской системы.

Банковская деятельность, как и любая другая, имеет в своем составе контрольные действия, направленные на то, чтобы надежно обеспечить выполнение поставленных задач. Контроль является одним из важных элементов рыночной экономики, причем действуют системы как государственного, управленческого, так и независимого контроля, позволяющего обеспечить необходимой информацией все уровни управления.

При рассмотрении возможности использования западного опыта при формировании и развитии украинской банковской системы, адекватной рыночным отношениям, и действенного контроля за ней, необходимо принять во внимание, что процессы формирования и развитие банковских систем различных стран имеют общее и особенно, что проявляется в современных интеграционных процессах.

На современном этапе в Украине контроль за банками осуществляется непосредственно Национальным банком Украины. В соответствии с поставленными задачами Национальный банк Украины устанавливает обязательные для всех банков требования осуществления банковских операций, ведения бухгалтерского учета, составления и предоставления бухгалтерской и

статистической отчетности, предъявляет квалификационные требования к руководителям исполнительных органов банков.

Нормативы обязательных резервов банков и прямые количественные ограничения их деятельности являются одним из основных инструментов и методов денежно-кредитной политики Национального банка Украины.

Несмотря на наличие значительных трудностей и необходимости решения ряда нормативно-правовых вопросов, связанных с реформированием, процесс формирования законодательной базы и практики регулирования данных аспектов деятельности в Украине интенсивно развивается. Опыт других стран в этой области показывает, что Украине предстоит пройти еще достаточный путь как с точки зрения решения текущих, тактических задач, так и с точки зрения выработки критериев приоритета в подходе к законодательному регулированию данных вопросов для создания эффективной системы регулирования и надзора за банковской системой, а также поиска путей финансового оздоровления банков.

Регулирование и надзор за банковской системой представляют собой две неотъемлемые составные стратегического развития банковской системы, способной функционировать в соответствии с принципами банковской практики и этики, быть независимой от внешнего вмешательства, действовать на основе здоровой конкуренции и разумного риска с целью максимального удовлетворения требований и ожиданий клиентов, инвесторов и общества, а также наращивать свою активность на внутреннем и внешнем рынках на основе равенства и партнерства.

Регулятивные функции Национального банка Украины в отношении банков совершенствуются путем:

- повышения ликвидности (установления экономических нормативов);
- использования системы управления рисками;
- повышение уровня управления банками (улучшение банковского менеджмента);
- стимулирование реорганизации, реструктуризации;
- эффективной системы информации относительно платежеспособности.

В значительной степени перспективы расширения кредитной активности банков будут зависеть от величины их капитала. Учитывая, что возможности расширения капитальной базы за счет прибыльной деятельности банков недостаточны, по-прежнему актуальной остается проблема привлечения инвестиций в капитал банков. Для стимулирования притока иностранных инвестиций в банковскую систему необходимо укрепление законодательного обеспечения прав инвесторов и кредиторов, снижение некоммерческих рисков вложений. С точки зрения внутренних источников расширения капитальной базы банковского сектора возможности инвестиций в капитал банковской системы будут в значительной степени обусловлены финансовым состоянием отечественных предприятий.

Темпы и характер структурных преобразований в экономике, повышению прозрачности информации о финансовом состоянии предприятий и структуре собственности в реальном секторе оказывают существенное влияние на развитие банковских операций. Важным направлением развития кредитных операций банков становятся операции с розничными клиентами, а именно кредитование малого и среднего бизнеса, ипотечное кредитование, потребительский кредит.

В работе дана оценка регулирования банковской системы в условиях трансформации украинской экономики. Обоснована необходимость перехода от регулирования банковской системы в виде привлечения и размещения финансов к регулированию банковской системы как финансового института. Проведен комплексный анализ сущности и содержания регулирования банковской системы. Предложены пути укрепления банковской системы, исследована эволюция и проведен сравнительный анализ современных стратегий сохранения доверия к банковской системе. Значительное внимание в работе уделено анализу банковской системы Украины и предложены пути ее усовершенствования, регулирования и эффективного надзора.

Ключевые слова: банковская система Украины, государственное регулирование банковской системы, стратегия, координация, надзор, меры воздействия, доверие.

Donchenko L.O. Public regulation of the banking system of Ukraine. – Manuscript.

Thesis submitted in the fulfillment of the degree of Candidate of Sciences in Public Administration, Speciality 25.00.02 “machinery Public Management”, Ukrainian Academy of Public Administration at the President of Ukraine, Kyiv, 2002.

This summary is dedicated to the development of the theoretical basis of an integrated national banking system regulation model. The assessment of the banking system regulation in the conditions of the transformation of the economy of Ukraine is given in this work. The necessity of the transition from the regulation of the banking system in terms of attraction and placement of funds to the regulation of the banking system as a financial institution is substantiated. The general analysis of the essence and contents of the banking system regulation is performed. Ways of strengthening the banking system are proposed and the evolution of modern strategies of maintaining confidence in the banking system is investigated. Also, the comparative analysis of these strategies is conducted. A significant attention is devoted to the analysis of the banking system of Ukraine, as well as ways of improving, regulating and effectively supervising it are proposed.

Key words: banking system of Ukraine, Public banking system regulation, strategy, coordination, supervision, enforcement actions, confidence.